

1805. évi I. törvénycikk

az általános fölkelés kijelentéséről az alább irott módozat szerint

Midőn Magyarországnak és a hozzá kapcsolt részeknek kegyelmes királyi levéllel a végett összehívott karai és rendei, hogy azon eszközökről, melyekkel a tartósabb alapra fektetendő külső béke megszilárdításának céljából kezdett alkudozások sikerebben volnának folytathatók, gondoskodjanak, Ő szent felségének hozzájuk intézett, s a magyar nemzet iránt legkegyelmesebb hajlandóságát nem kevésbé, mint a nemzet kitartásába vetett bizodalmit tanusító királyi beszédéből, azután pedig a kegyelmes királyi előterjesztésekből is megértvén, hogy Ő szent felségét s Magyarországot és alkotmányát a francia császár most már nyílt erőszakban kitört sulyos háborúval támadta meg, őseik példáján induló hűséggel és buzgósággal tanácskoztak a szükséges segedelmekről: majd a fenséges főherceg nádor utján az időközben sulyosabbra fordult háboru körülményeiről értesülvén, megtudták, hogy a veszély növekvőben van és az ellenség már Ő szent felségének örökös tartományaihoz közeledik, sőt Magyarországot és a haza alkotmányát is a legsulyosabb válság fenyegeti: belátták, hogy a veszély nagyságához képest erejüket meg kell feszíteniök, s mivel nem kisebb veszedelem fenyegeti az országot és alkotmányt, mint az 1741. évben, azért őseik példája szerint csupán ez alkalomra, az 1741:LXIII. törvénycikkben foglalt összes föltételek és biztosítékok alatt, főleg pedig, hogy ebből az ország sarkalatos törvényei, a nemességnek ősi kiváltságai, jogai és szabadságai ellen (a melyeknek megtartásáról fönt nevezett Ő királyi felsége az ország karait és rendeit ez alkalommal is kegyelmesen biztosította) semmi módon sérelem ne származzék, s belőle jövődő időkbén semmiféle következtetés ne legyen vonható, ősi lelkesedéstől lángolva s Ő királyi felségének, az ország nádorának az országgyűlés kezdetén a karok és rendekhez intézett szeretettel teljes beszédéről is megemlékezvén, egy szívvél-lélekkkel elhatározták az ország általános fölkelését.

A mely általános fölkelés czimén:

1. § Fölkelnek az 1715:VIII. tc. és 1741:LXIII. törvénycikk értelmében az összes nemesek s mindazok, kiket a törvény ez elnevezés alá foglal, bármely méltóságban, hivatalban és állásban levő személyek legyenek, vagy maguk vagy maguk helyett állítandó alkalmas lovasok által fegyvert fognak.

2. § Azonfelül az 1741:LXIII. törvénycikkben kifejezett biztosítékok alatt s minden jövődőre való következtetés nélkül, Ő királyi felsége személyének a jelen válságos helyzetben való védelmére, s az ország és szent koronájának az említett ellenséges támadások elleni megoltalmazására készséggel, lelkesen és jó szándékból följánlották, hogy az említett s az idézett 1715:VIII. törvénycikk rendeletéből kötelezett személyes fölkelésen kívül, ugyanazon általános fölkelés czimén, minden egyes, ezuttal a sürgős s más arány keresésének késedelmét nem tűrő veszedelem miatt fölosztási kulcsul tekintendő nádori porta után fegyverrel és a szükséges készletekkel fölszerelt két lovast és hat gyalogost minél hamarább kiállítani s tartós szükség esetére a következő 1806. év végéig az alantabb kifejtendő módon eltartani fognak.

Hogy pedig ugy a személyes fölkelésnek, mint a porták után való lovasok állításának szabálya és módja körül a vármegyékben, városokban és a külön portákkal bíró helyek- és kerületekben támadható bármiféle nehézségeknek eleje vétessék, Ő szent felségének kegyes jóváhagyásával a következő irányelvek szem előtt tartását határoztak el:

3. § A kik kor, testi alkalmatlanság, szolgálat vagy más ok miatt személyesen nem kelhetnek föl, kétezer forintnyi évi bármilyen természetű jövedelmök után egy lovast állítani és tartani kötelesek, a mely kötelezettséget mindenki azon vármegyében tartozik teljesíteni, a hol lakik, vagy ha több vármegyében bir jószágokat, abban, melyet maga választ, s igazolni tartozik, hogy a személyes fölkelés kötelezettségét valamelyikben teljesítette. Ezen arányhoz képest négy olyan nemes, a kiknek egyenkint bármily természetű jövedelmök ötszáz forintra emelkedik, hasonlóképen egy lovast állitnak.

4. § A többi csekélyebb vagyonu nemesek, a kik koruknál és erejüknel fogva alkalmasak, a személyes fölkelés kötelezettségének teljesítése alól nem mentetnek föl, hanem tartoznak azt a föntebb a 2. §-ban meghatározott gyalog katonaságban, az 1681:XLVI. törvénycikk büntetése alatt teljesíteni. Ha pedig a fegyverhordozásra személyesen alkalmas nemesek többen volnának, mint a hányra a hivatkozott 2. § szerint szükség van, ezek azok költségén kötelesek fölkelni, a kik személyesen nem katonáskodhatnak és akkor ők a fölkeléshez való minden vagyoni hozzájárulástól mentesek lesznek: a többieket, kik ezt nem tehetik, a vármegyei tisztviselők bölcs belátásuk szerint oszszák be a lovassághoz és gyalogsághoz.

5. § A hajdu-városok az 1741:LXIII. törvénycikk értelmében egyenkint egy-egy lovast állitnak.

6. § A káptalanba be nem kebelezett jószággal biró czimzetes püspökök, apátok és prépostok, a javadalmas főesperesek, a birtokos monostorok, társházak, székhelyek és conventek, az 1741:LXIII. törvénycikkkel megegyezőleg, a nemességről föntebb mondott elv szerint egy lovast állitanak; kijelentetvén itt, hogy midőn valamely apát és prépost azelőtt elkülönített több apátságot vagy prépostságot most együtt bir és a királyi kamara is, meg a vallás- és tanulmányi közalapok, a mennyiben üresedésben levő vagy megszüntetett püspökségek, prépostságok, apátságok, monostorok és társházak jószágait birják, ezek után, úgy mint azelőtt egyenkint voltak, egy-egy lovast állitsanak ki.

7. § Nemcsak mindegyik káptalan, gyűjtő néven értve, ad egy-egy lovast, hanem mindenik kanonok, kinek jövedelme kétezer forintra rug, akár tényleg be van töltve, akár üres a stallum, egy-egy lovast állit. Azok pedig, kiknek évi javadalma nem megy kétezer forintra, a 3. §-ban jelzett arány szerint ketten vagy hárman, vagy négyen együtt állitanak ki egy lovast.

8. § A birtokos plébánosok úgy tekintendők, mint az ország más nemesei; a többi birtoktalanok pedig, kivéve a szegényebbeket, a vármegyék bölcs belátása szerint, egyházmegyebeli társaikkal együtt, jövedelmeik arányában, járulnak ezen szükséglet fődözéséhez.

9. § Hogy pedig a személyek helyett állitandó zsoldosok fizetésére nézve kérdés ne támadjon és hogy minden panasznak eleje vétessék, s minden fölös költsékezés szorgosan kerülve legyen: egy lovas havi dija, a mostani drágaságra való tekintettel, öt forintban szabatik meg.

10. § Mindazoknak a fölkeléshez való hozzájárulását, a kikről az 1741:LXIII. törvénycikk 17. § és az abban hivatolt cikkelyek emlékeznek, ezen törvény rendelkezése szerint, de igazságos arányban és mérsékelten szabják meg a vármegyei tisztek, illetőleg a városok.

11. § A szabad királyi és bányavárosok, melyek mindegyike gyűjtő név alatt értve egy nemes személy képét viseli, a törvények értelmében egyenkint egy lovast állitnak és tartanak el azon vármegye kebelében, a hol fekszenek; minden portájok után pedig hat gyalogost állitnak; a lovasok állitása alól azonban, valamint azon száz forint fizetése alól, melyet különben az 1741:LXIII. törvénycikk rendelkezéséhez képest minden egyes porta után lehetne tőlük követelni, fölmentetnek azon föltétel alatt, hogy azok helyett otthon kellőleg fölszerelt s fegyverekkel ellátott polgárőrséget tartsanak, a belső biztonságnak minden veszély esetében való megvédésére. A mely városok pedig saját határukön kívül nemesi jószágot birnak, ezen birtokra nézve az ország többi nemesivel egyenlő tekintet alá esnek.

12. § Mivel a hajdú városok a lovas katonaságban, melyhez lakosaik inkább huzódnak, hasznosabb szolgálatot teljesíthetnek: Ő királyi fenségének, az ország nádorának, mint főkapitánynak rendelkezésére bízatik, hogy a porták aránya szerint rájuk eső gyalogokat aránylagos számú lovasra változtathassa át.

13. § Midőn ez a jászokra és kunokra nézve is rendeltetik, tekintve mégis azt a nagyobb terhet, mely a lovasságból háramlanék rájuk: Ő szent felségének kegyelmes jóváhagyásával határozatba megy, hogy a kiváltságuk értelmében általuk adandó lovasságnál többnek kiállításától ezen háboru folyama alatt kegyelmesen mentessenek föl.

14. § A főntebb irt módon összegyűjtött lovasság a kerületi parancsnokok által idejekorán közlendő határidőben és helyre, az 1681:XLVI. törvénycikkben jelzett büntetés alatt és az ellenkezőkön ugyanott előirt módon megveendő, vagy a vármegyei bíróság által tetszés szerint kiszabandó büntetés alatt megjelenni és hadi szemle alá állani köteleztetik.

15. § A táborozó fölkelő katonaság közös költségeinek fedezésére elegendő pénzalap gyűjtése végett a vármegyék ezen kiadások czimén bizonyos mérsékelt s a szükségét és ugyanazon egységes kulcsra alapított igazságos arányt túl nem haladó összeget osztanak föl a kebelbeli nemességre s másokra, a kik ugyanazon számba mennek: magától értetvén, hogy azokra, kik saját költségükön kelnek föl, vagy fölkelőt állitnak, a teher fölosztásánál különös tekintettel kell lenni; a mely szegényebb nemesek pedig mások helyett kelnek föl, azokat teljesen mentesíteni kell.

16. § A fölkelő sereghez a 2. § szerint állitandó gyalogság akár a törvényhatóságok által készítendő, akár a katonai bizottmányoktól harmincznyolcz forintért beszerzendő ruházattal s egyéb készlettel ellátva, a kerületi parancsnokoktól előre kitűzött helyen és határnapon megjelenik; a szükséges fegyvereket pedig és más tábori szerelvényeket Ő szent felsége ingyen fogja neki szolgáltatni.

17. § Ezen gyalogsághoz kelnek föl azok a nemesek, a kik sem személyesen nem kelhetnek föl, sem másnak kiállításához nem járulhatnak, a mennyiben a vármegyétől a lovassághoz nem osztattak be, vagy más nemesek helyett nem állitattak ki; mert ezek, magától értendőleg, a gyalogsághoz való menetel alól kivétnek. Hogy pedig a czimerleveles nemesek annyival készebbek legyenek a minden nemes által vagy a lovasságnál, vagy a gyalogságnál való felkelő kötelezettség teljesítésére; Ő szent felsége jóváhagyásával az 1723:VI. törvénycikkben előirt taksa alól örökre mentesittetnek, épségben maradván egyebekben azon törvénycikkely rendelkezése.

18. § A fölkelő katonaság kiállításá és tartása nagy költségeket igényelvén, nehogy az ország erői tulságosan kimerüljenek; Ő szent felsége a gyalog katonaság ellátásáról gondoskodni méltóztatik; minélfogva az elszámolásban való zavarok elkerülése és egyformaság létesítése végett általánosan megállapittatik, hogy a gyalog katonaságot lábra állításakor egy hónapi zsolddal az illető törvényhatóság lássa el, további ellátása a királyi kincstárra tartozván.

19. § A jó rend főntartása, zavarok elkerülése s a szükséges fegyelem létesítése végett ugy a lovas, mint a gyalog fölkelő katonaság a törvények értelmében vármegyéik jelvényei és zászlói alatt szállván táborba, a vármegyék által az ország nádorától, mint az ország főkapitányától veendő és az országgyűlési határozattal megegyező utasításhoz képest szakaszokba és századokba osztatnak be, melyek azután ugyanazon utasításhoz képest a szokásokra és nyelvekre való tekintettel lovas ezredké és gyalog zászlóaljakká alakittatnak.

20. § A fölkelő lovassághoz alkalmazandó tisztek kinevezése, a kik, valamint a gyalog katonasági tisztek is mindnyájan, a rendes katonaság tisztjeivel, a törzstiszteket, sőt a vezérkarhoz tartozó egyéneket sem véve ki, egyenlő jelleggel birnak, törvény és rég főnálló szokás alapján a vármegyék intézkedési jogának marad főntartva, azon arányban, a mint a lovasság fölállításához járultak.

21. § A gyalog fölkelő katonaság mellé állítandó tiszteket és más egyéneket, az ország nádorától irányadásul minden törvényhatósággal közlendő személyi állományhoz képest, bezárólag a századosi rangig, az ország törvényhatóságai nevezik ki, az általuk kiállított gyalogság számának arányában. De mivel a védelem célját legjobban előmozdítja, ha a katonai dolgokban jártas tisztek állítatnak a katonaság élére; azért ügyeljenek a törvényhatóságok, hogy első sorban olyanokat válaszszanak, a kik akár a katonaságnál, akár az előbbi fölkelésekben tisztséget viseltek.

A gyalogsági zászlóaljok vezetésére szükséges törzstiszteknek született magyarokból való kinevezése az ország nádorának hatáskörében hagyatik, azonban az egy zászlóalj kiállításához járuló vármegyék javaslata alapján.

22. § Mivel úgy a gyalog, mint a lovas katonaság a szemle végeztével az illető vármegyék kebeléből az ország határaitra fog széthelyeztetni, vagy a táborokba vezetetni: nehogy a tiszti állások a szolgálat kárára hosszabban legyenek betöltetlenül, az ország nádora, a vármegyéktől ajánlottakra való tekintettel, saját kinevezésével fogja azokat betölteni.

23. § Mivel pedig ezen fölkelő katonaságnak is kell az ország törvényeivel összhangozó bizonyos hadi renddel birnia; azért Ő szent felsége kerületi parancsnokokká kinevezni méltóztatott; a dunáninneri kerületbe gróf Sztáray Antal tábornagyot, a Mária Terézia jeles rend középkeresztes vitézét, valamint egy magyar gyalogezred tulajdonosát és alsó-ausztriai hadi főkormányzót; a dunántuli kerületbe: Bátorkeszi Ott Károly altábornagyot, a Terézia jeles katonai rend középkeresztesét, valamint egy magyar lovasezred tulajdonosát; a tiszáninneribe: Szentkereszty Zsigmond altábornagyot s hadosztályparancsnokot: a tiszántuliba Ducca Péter altábornagyot, a Terézia jeles rend vitézét, egy magyar gyalogezred tulajdonosát és bántási hadi főkormányzót.

24. § Ezen parancsnokok tiszte és főadata lesz a rájuk bizott egy-egy kerületben a vármegyékkel levelezni, a szükséges intézkedéseket megtenni, hadi szemlét tartani, s a fölkelő katonaságot a fölvonulás alatt, a táborban és visszatéréskor igazgatni.

25. § A hadi intézkedések megtételére, rendeletek keresztülvitelére és szétküldésére szükséges vezérkart és személyzetet, az ország ez általános fölkelése számára úgy a főparancsnok, mint a kerületi parancsnokok mellé Ő szent felsége fogja kegyelmesen kirendelni és tartani; valamint méltóztatik a szükséghez képest a fölkelő katonasághoz tüzéséget és szekereszetet is csatolni s annak ellátásáról gondoskodni.

26. § Mivel az egész fölkelő lovasság tartását ezuttal a karok és rendek vállalták el, ez azonban a szükséges eleséget magával nem viheti; azért előhaladása és visszatérése alkalmával azon törvényhatóságoktól, melyeknek területén át kell mennie, kapja, csakhogy készpénzfizetés ellenében a kenyérben, zabban és szénában való szükséges ellátást; a gyalogság pedig a rendes katonaság számára meghatározott módon láttatik el.

27. § A fölkelő lovasság ellátásának könnyítése végett a lovasságnak kenyérrel és zabbal saját raktáraiból leendő ellátása iránt is kegyelmesen gondoskodni méltóztatik. Nehogy azonban ez Ő szent felségére nagy terhet háritson; a karok és rendek a lovasság föntartására szükséges kenyérnek való gabonát s a lovak számára a zabot vagy árpát a törvényhatóságok a saját kebelökből való fölkelő lovasság arányához mért mennyiségben, mindenkor egy negyedévvél előre be fogják szolgáltatni az általuk választandó királyi raktárakba.

A szénáról pedig a tábori főbiztos fog gondoskodni, a kinek kezelése megkönnyítése végett a vármegyék a kebelbeli fölkelő lovasok számára az eső szabályszerinti árak összegét három hónapra előlegezik; az árak netaláni emelkedéséből eredő veszteséget pedig, mihelyt arról értesítést kaptak, pótolják.

28. § Mind a lovas, mind a gyalog fölkelő sereg, a szükség ugy hozván magával, ezuttal és minden következtetés nélkül, Ő szent felsége és a szent korona védelére az ország határán tul is kötelezve lesz előre menni; ez esetben azonban, a szentesített törvények értelmében, Ő szent felsége a lovasságnak is ingyenes ellátása és díjazása iránt kegyelmesen intézkedni fog.

29. § Hogy a fölkelő sereg a szükséges élelmiszerekkel könnyebben ellátható legyen, a törvényhatóságok minden eszközzel arra törekedjenek, hogy azokat bőven szolgáltatassák a táborokba; olyanok ösztönzése és megkönnyítése végett pedig, a kik igazolják, hogy élelmiszereket szállítanak a hadsereghez, rendeltetik, hogy minden vámok, harminczadok és bármely díjak fizetése alól mentesek legyenek.

30. § Hogy a fölkelő katonaság ellátására tett minden intézkedés kellőképen foganatosulhasson és abban semmi fogyatkozás ne támadhasson: Ő szent felsége ugy, mint az utolsó két fölkeléskor szokásba jött, az ország részéről Végh István helytartó-tanácsost és a tartományi biztosság aligazgatóját főtábori biztossá, a mellé adandó szükséges személyzettel együtt kegyelmesen kinevezni méltóztatik, a ki a határon belül az élelmezés egész kezelését igazgatni és vezetni fogja.

31. § Mivel a hadakozás és a fegyverrel való bánás egyenlő módja legtöbbet tesz arra nézve, hogy az országos fölkelés a maga czéljának, tudniillik az ország védelmének minél jobban megfeleljen: azért az ország nádora, mint országos főkapitány, küldjön a törvényhatóságokhoz helyes és szükséges s hazai nyelven fogalmazott szabályzatot.

32. § Hogy a fölkelő katonaság kihágásai, a mennyire lehet, megelőztessenek és a netalán elkövetettek helyrehozassanak: az 1741:LXIII. törvénycikk 31. § értelmében a vármegyéktől kirendelendő tisztek a vétkesek ellen sommásan járjanak el és büntessék őket; a miben, hogy mindenütt egyenlő szabály tartassék szem előtt, Ő királyi fensége, az ország nádora, az ország törvényeihez alkalmazott s a vármegyékkel közlendő katonai törvénycikkeket fog a fölkelő katonaság részére kidolgoztatni, melyeket a kerületi parancsnokok előtte kihirdetni tartoznak.

Egyébként az 1741:LXIII. törvénycikk azon pontjaiban, melyeket a jelen törvény nem módosít, ez alkalommal is megtartandó.

TARTALOMJEGYZÉK

1805. évi I. törvénycikk	1
az általános fölkelés kijelentéséről az alább írott módozat szerint	1